

9. Топографічний опис Харківського намісництва з історичною передмовою // Описи Харківського намісництва кінця XVIII ст. : описово-статистичні джерела. - К. : Наук. думка, 1991. - С. 33.

10. Матеріали для географії і статистики Росії, зібрані офіцерами Генерального штаба. Херсонська губернія / [сост. Генерального штаба полковник А. Шмидт]. - СПб., 1863. - Ч. 1-2.

11. Матеріали для географії і статистики Росії, зібрані офіцерами Генерального штаба. Екатеринославська губернія / [сост. Генерального штаба капітан В. Павлович]. - СПб., 1862. - 392 с.

12. Матеріали для географії і статистики Росії, зібрані офіцерами Генерального штаба. Чернігівська губернія / [сост. підполковник Генерального штаба М. Домонтович]. - СПб., 1865. - 720 с.

13. Там само. - С. 206.

14. Там само. - С. 209-221.

15. Там само. - С. 215.

16. Там само. - С. 208.

17. Там само. - С. 199.

I. Petrova

TOPOGRAPHIC AND MILITARY-TOPOGRAPHIC DESCRIPTIVE AREAS XVIII-XIX CENTURIES AS A SOURCE BASE FOR RESEARCH AND DEVELOPMENT AND PRODUCTS OF FLAX AND TOBACCO IN UKRAINE

The results of historic-scientific analysis of formation and development of flax cultivation and tobacco growing in Ukraine in the last fourth of XVIII-XIX as industries of agricultural production are presented in the article. The value of flax production and tobacco growings for the economy of Ukraine on different stages of historical development is showed. Influence of terms of planting out seedlings on the productivity of tobacco in terms of Livoberezwna and Pravoberezwna Ukraine.

Key words: tobacco, tobacco growing, flax production, hemp cultivating, Livoberezwna Ukraine, Pravoberezwna Ukraine.

© I. Петрова

Надійшла до редакції 06.05.2010

УДК 94: 357.5

МОТОРИЗОВАНІ ВІЙСЬКА: ІСТОРІЯ ЗАРОДЖЕННЯ ТА РОЗВИТКУ

ОЛЕКСАНДР ЮРЧУК,

начальник відділу особового складу та стройового
Львівської Академії сухопутних військ

У статті розглядаються причини, час та обставини появи мотопіхотних (мотострілецьких) військ, їх початкова структура та організація. Показана роль військових теоретиків Європи у розвитку цього роду військ. Здійснена спроба висвітлити проблему пріоритету появи мотопіхоти.

Ключові слова: мотопіхота, моторизовані війська, мотострілецькі війська, танкові формування.

Постановка проблеми та актуальність. Дослідники військової історії різних країн дотепер приписують пріоритет утворення мотопіхоти (яка залишається основою сухопутних сил), як правило, своїй країні [1]. Радянські військові історики взагалі це питання обходили, не віддаючи нікому пріоритетів. Однак з огляду на важливість такого роду сухопутних військ як мотопіхота (у 30-х роках ХХ ст. - її називали "моторизовані війська", пізніше впроваджено в обіг термін "мотопіхота", а з початку 60-х рр. закріпилася назва, яка залишається й сьогодні, - мотострілецькі війська) видається актуальним повернення до цієї проблеми.

Тим більше, що далеко не всі аргументи в цій суперечці використані.

Аналіз попередніх досліджень. Військові науковці на сторінках журналів та в окремих виданнях неодноразово зверталися до історії мотострілецьких військ. Зокрема, можна назвати статті й праці Г. Гудеріана [17], С. М. Амосова, П. А. Ротмістрова [22], І. П. Сухова [23] та інші. Час показав, що їхні погляди були правильними. Разом із тим, існує необхідність комплексного дослідження тих сторінок військової історії, які стосуються виникнення, створення, еволюції й організації бойового застосування мотопіхоти.

№ 3 (103) травень-червень 2010 р.

Метою цього дослідження є узагальнення історичного досвіду появи мотопіхотних (мотострілецьких) військ, оскільки велика кількість джерел через їх закритий характер була недоступна широкому колу дослідників.

Виклад основного матеріалу. Французи вважають, що перші частини мотопіхоти з'явилися на початку вересня 1914 р. під Парижем. Справді, битва на Марні у вересні 1914 р. була кульмінаційним моментом першого етапу Першої світової війни. До Парижа наближались дві німецькі армії, уряд покинув столицю й відбув у Бордо. Комендантом міста залишили дивізійного генерала Жозефа Сімона Галлієні (1849-1916), який був важко хворий і тільки через початок війни повернений із відставки. Підпорядкована йому, спішно сформована з резервних частин 6-а армія генерала М. Монурі займала польові укріплення довкола міста. Помітивши маневр 1-ї німецької армії генерал-полковника Олександра фон Клука (1846-1934), яка перед Парижем частиною сил повернула вправо, намагаючись відрізати англійський експедиційний корпус, Галлієні вирішив негайно завдати удару підставлений таким чином фланг противника. Для перегрупування піхоти бракувало часу. Тоді генерал Галлієні мобілізував 600 паризьких легкових таксі й двома рейсами в ніч з 7 на 8 вересня 1914 р. перекинув на 50 км піхотну бригаду 7-ї дивізії 4-го корпусу (5 тис. ос.). Удар 6-ї армії був головною причиною перемоги союзників на Марні, яка зірвала німецькі плани швидкого розгрому Франції [2].

Однак ця подія ще не була народженням мотопіхоти, її швидше можна назвати народженням автомобільних військ, які почали масово застосовувати для перевезення звичайної піхоти. У 1918 р. воюючі армії вже мали парк із 340 тис. автомобілів [3]. Не викликає сумнівів, що можливості моторизованої піхоти були вперше продемонстровані саме генералом Ж. С. Галлієні у вересні 1914 р., але правильних висновків із цього епізоду не було зроблено. Піхота залишилася піхотою, яку час від часу в критичних випадках, коли поруч не було залізниці, перекидали на автомобілях, як колись це робили на підводах. Потреби в мотопіхоті ще ніхто не розумів.

Варто відзначити думку англійських військових спеціалістів, які вважають, що перше мотопіхотне з'єднання було організоване в 1915 р. Його "батьком" вважають бригадного генерала канадської армії Раймонда Брютнея (1872-1964), який сформував першу кулеметну бригаду на вантажівках (екіпаж 6 ос. при двох кулеметах "Віккерс"). У 1915 р. у Франції ця бригада була реорганізована в частину, куди ввійшли також броньовики, мотоцикли й легка артилерія. Вона першою продемонструвала можливість 100-мильних маршів за день зі вступом у битву сходу. Бригада відзначилася, допомігши 5-й британській армії зупинити наступ німців [4]. Але й ця мобільна кулеметна бригада не була ще справжньою мотопіхотою. Канадські кулеметники на автомобілях були чимось подібні до кулеметників на тачанках селянської армії Н. Махна та 1-ї кінної армії С. М. Будьонного.

До появи танкових частин потреби в мотопіхоті в генеральних штабах не відчували. Перша світова війна була війною полководців, піхотинців і кавалеристів. Кулемет, який зупинив просування одних та інших, надав перевагу обороні над наступом. Маневрена війна закінчилася на Марні та в Галичині в серпні 1914 р. Війська зарилися в землю й за просування на 1-3 км

платили тисячами життів. Боротьба з кулеметами зумовила появу танків. Але вже перше їх застосування в боях між селами Курселет і Флер під Іпром 15 вересня 1916 р. призвело до конфлікту й розчарування. Полковник Ернест Суїнтон (1868-1951), який був першим організатором англійських танкових військ і першим військовим теоретиком щодо їх застосування, рішуче заперечував їх використання поодиночі. Але в бою їх використовували саме так, до того ж ще й на сильно пересіченій місцевості. Усього в бою взяли участь 48 машин. Більшість танків поламалися й не змогли дістатися до позиції противника. Але ефект, безперечно, був: танки прорвали загорождення й допомогли піхоті з незначними втратами захопити траншеї [5]. У штабах були розчаровані результатом цієї атаки, розглядалися пропозиції щодо відмови від танків узагалі. Проте англійський головнокомандувач Д. Хейг оцінив значення танків і наполягав на їх збереженні, але він вважав, що їх завдання - допомагати піхоті в просуванні, тому й далі бачив їх використання як додатка до піхотних підрозділів [6]. Полковник Е. Суїнтон продовжував відстоювати свою думку щодо масового використання танків. Конфлікт закінчився усуненням Е. Суїнтонна. На щастя, Е. Суїнтон устиг залучити до "Важкої секції" (початкова назва танкового з'єднання) саперного підполковника Х'ю Елліса та призначити його командиром. Заступником став майор В. Мартель, а начальником штабу - знаменитий пізніше танковий теоретик майор Д. Фуллер [5].

Перший серйозний успіх прийшов до танкістів 20 листопада 1917 р. у битві при Камбре. У цьому районі англійське командування планувало силами 3-ї армії генерала Бінга прорвати фронт 2-ї німецької армії, а потім, увівши в прорив кавалерію та піхоту, розвинути подальший наступ. При цьому противник займав позиції на "лінії Зігфріда", тобто лінії стаціонарних довготривалих укріплень за останнім словом інженерної техніки. До того ж німці очікували застосування танків і розширили першу лінію окопів до 3,5 метра. Але існували й сприятливі для танків обставини - місцевість була рівною з твердим ґрунтом, а погода сухою. Для наступу англійці зосередили 8 піхотних дивізій і кавалерійський корпус, які підтримували більш ніж тисячею гармат. Крім того, близько тисячі літаків також підтримували наступ.

Танковий корпус (як тепер називалася "Важка секція") мав у своєму складі три бригади по три батальйони. Батальйон мав три роти по 4 взводи із 3 танків (один гарматний і два кулеметні). Усього в корпусі було 378 бойових танків ("Марка-IV", гарматні й кулеметні) і 98 допоміжних ("Марка-I", із них: 52 танки постачання, 9 радіотанків, 32 танки з якорями-кішками для розчистки проходів у дротяних загорожденнях, 4 мостових танки для можливого форсування р. Шельди й один танк із телефонною станцією) [7]. Танки вдалося зосередити в кілометрі від передової лінії німецьких окопів, непомітно для противника. Щоб заглушити ревіння їх моторів, англійська артилерія вела безперервний вогонь. Кожен екіпаж отримав своє завдання, карту маршруту й аерофотозйомку місцевості. Командир Танкового корпусу бригадний генерал Х. Елліс безпосередньо брав участь в атаці на своєму танку "Хільда" ("Марка-IV-самка", тобто кулеметний). На його машині було закріплено особистий штандарт (коричнево-червоно-зелений прапорець, який символізував особливості танкових військ).

Під прикриттям вогневого валу артилерії, використовуючи густий туман (атака розпочалася о 6.20 ранку) та димову завісу, танки успішно наблизилися до траншей противника. Кожну машину супроводжував взвод піхоти. Артпідготовка була вдалою, та артилерія противника понесла значні втрати, що також сприяло танковій атаці. До 16 годин танки прорвали фронт шириною 12 км на глибину 9 км, зайняли всі лінії оборони, крім останньої, і зупинилися, використавши весь бензин і всі боеприпаси. Німці втратили тільки полоненими 8 тис. ос. та 100 гармат. За всю атаку англійці втратили 4 тис. ос. (із них 1500 убитими). 280 танків (близько 60 %) вийшло з ладу, але з них 220 - з технічних причин, які підлягали ремонту, і лише 49 танків було підбито артилерією противника (однак частина з них підлягала евакуації та відновленню) [7].

Цей перший великий успіх танкових військ не тільки змусив замовкнути скептиків із високих штабів, але й з усією очевидністю показав усі проблеми, пов'язані з масованим застосуванням техніки. Якщо командування корпусу передбачило необхідність успішного застосування танків і таких самих мобільних служб постачання, насамперед паливно-мастильними матеріалами та боеприпасами, для чого використовували як машини постачання танки "Марка-I", то перемога під Камбре актуалізувала нові проблеми. Використати успіх танкового прориву й довершити взяття останньої траншеї англійці не змогли, оскільки не було сил, які швидко можна було б використати для завершення прориву й розширення його глибини. Стало зрозуміло, що танковим підрозділам необхідна піхота, яка б рухалася з такою самою швидкістю й була здатна підтримати успіх їх атаки. Також необхідні були мобільні розвідувальні підрозділи, підрозділи зв'язку, сапери та артилеристи. Але зрозуміло це було далеко не всім, навіть високим штабним офіцерам.

Тому втілення в життя отримали лише перші два висновки, які випливали з успіху танкового прориву при Камбре: 1) піхота, яка наступає, має значно більше шансів для виживання, коли рухається на кулеметні гнізда не відкритими ланцюгами, а використовуючи броню танків як прикриття; 2) вартість зекономлених снарядів унаслідок застосування танків відповідала вартості чотирьох тисяч нових машин [7]. Для розвитку успіху танкового прориву вирішили використати кавалерію.

У серпні 1918 р. під Суассоном та Ам'єном в атаці взяли участь 580 танків (у т. ч. 420 бойових танків) у складі 4-ї англійської армії та 90 танків FT-17 у складі 1-ї французької армії (французи допоміжних танків не мали). На цей раз для розвитку успіху союзники виділили кавалерійський корпус (3 кавалерійські дивізії, 2 батальйони швидких танків "Уіппет" та батальйон броньовиків). Фронт було прорвано на ширину 30 км і глибину 11 км. Вісім із десяти німецьких дивізій було розгромлено. Німці втратили 27 тис. ос. (у т. ч. 700 офіцерів), включаючи 16 тис. полоненими, та 400 гармат. Союзники втратили близько 100 танків. Але успіх знову не вдалося розвинути через погану взаємодію танків і броньовиків із кавалерією [8].

8 серпня 1918 р. на фронті шириною 50 км від Нуврон-Вінгре до Марни під час наступу 10-ї та 6-ї французьких армій було введено в бій 500 танків (343 у складі 10-ї армії та 157 - 6-ї армії). Наступ почався несподівано без артилерійської підготовки. До кінця дня 10-армія прорвала фронт і просунулася на глибину

9 км, а 6-та армія - на 6 км. Німці втратили тільки полоненими 12 тис. та 250 гармат. Окремі дивізії практично припинили існування. У 47-й піхотній дивізії залишилося лише 11 офіцерів та 220 солдатів, у 115-й піхотній дивізії - 56 офіцерів та 1216 солдатів. Але розвинути успіх знову не вдалося. Поки 3 кавалерійські дивізії похідним маршем та 3 батальйони піхоти на вантажівках добиралися до місця прориву, німці встигли закрити прориви в обороні. Танки також не змогли рухатися далі, їх затримала власна артилерія, яка поставила вогневий вал [8]. Ця битва ще гостріше поставила питання організації спеціальної мотопіхоти, а також організації взаємодії між різними родами військ.

Перша світова війна не дала відповіді на цей виклик часу. Після закінчення війни прихильникам танків довелося не те щоб боротися за створення мотопіхоти, але знову долати шалений опір піхотних і кавалерійських ортодоксів, які ратували за розпорошення танків між піхотними підрозділами й обмеження їх ролі в бою до простої підтримки піхоти. Д. Фуллер [9], Г. ле К. Мартель [10], Б. Ліддел Гарт [11], Ф. Мітчелл [12] в Англії, Ж.-Б. Естьєн [7], Ш. де Голль [13] у Франції, Л. Р. фон Емансбергер [14] в Австрії, польський генерал В. Сікорський в еміграції у Франції [15], Х. фон Сект [16] й особливо Г. В. Гудеріан [17] у Німеччині переконливо доводили необхідність створення мотопіхоти.

Слід нагадати, що в цій плеяді військових теоретиків достойне місце належить нині практично забутому Костянтину Броніславовичу Калиновському (1897-1931). Він народився в сім'ї офіцера, яка походила з дрібної київської шляхти [18], закінчив 2-у Московську гімназію, добровільно пішов на фронт і служив у 4-у арtdивізіоні. Вступивши до лав Червоної Армії в червні 1918 р., він узяв участь у боях на Архангельському напрямку. Потім закінчив вищу військову автомобільно-броньову школу (1919), у 1920 р. воював як командир бронепоезда № 8 на Південному та Західному фронтах. У 1921-1922 рр. служив інспектором Управління бронечастин Кавказької армії. Закінчив Військову академію РСЧА (1925). Служив військовим радником у Китаї (1926-1927), командував дослідним механізованим полком. З 1929 р. - інспектор і заступник начальника Управління механізації і моторизації РСЧА, а з лютого 1931 р. - начальник цього управління. Загинув в авіаційній катастрофі разом із іншим видатним військовим теоретиком В. К. Триандафілловим [19].

З питання організаційного розвитку танкових військ і їх ролі в командуванні РСЧА також були різні думки. Начальник штабу РСЧА Б. М. Шапошников виступив за створення окремих танкових батальйонів і полків, які мали додаватися до піхотних і кавалерійських з'єднань. Заступник наркома М. М. Тухачевський вважав, що танкові батальйони мають бути зосереджені в складі кавалерійських і стрілецьких дивізій, а більші танкові формування залишатися засобом Резерву Головного Командування (РГК). Рішуче проти цих ідей виступав К. Б. Калиновський, тоді інспектор Управління механізації та моторизації РСЧА. Його підтримував начальник Оперативного управління В. К. Триандафіллов. К. Калиновський вважав, що "бойові властивості танків повинні бути використані повною мірою і здійснити це можливо лише в складі самостійного механізованого з'єднання, усі частини якого мали би приблизно однакову рухливість. Тому, не відмовляючись від застосування танкових систем у складі інших родів військ,

необхідно створювати спеціальні механізовані з'єднання" [20]. К. Калиновський виклав свої основні ідеї ще в 1925 р. [21]. Він перший звернув увагу на різницю завдань механізованих (танкових) та моторизованих (мотопіхотних) військ, їх співвідношення та організацію.

У 1932 р. С. Амосов писав: "Механізовані частини не здатні довго утримувати місцевість, використання їх для цього завдання не відповідає їх основній властивості - здатності наносити сильні глибокі удари. Але в деяких випадках є необхідним покласти на моторизовані й броньовані частини такі завдання оборонного характеру: захоплення й утримання важливого віддаленого рубежу до підходу своїх військ; захоплення й тимчасове утримання важливого стратегічного пункту при діях у рейді; захоплення й утримання ряду пунктів на фланзі свого ж з'єднання з метою забезпечення цього флангу; прикриття відходу своїх військ, рухома оборона й власне вихід із бою. У всіх цих випадках обороноздатність механізованих з'єднань підвищиться внаслідок приєднання або включення до їх складу моторизованої піхоти з усіма її засобами" [22].

"Крім танків, рухомі війська повинні мати у своєму складі: моторизовану піхоту, мотоциклетні частини і з'єднання, артилерію на механічній тязі з такою швидкістю руху, яка давала б можливість не відставати від руху танкових і моторизованих з'єднань; технічні засоби, забезпечуючи дії рухомого з'єднання, і з урахуванням тих чи інших можливостей для подачі всіх видів постачання на період дій", - стверджував І. П. Сухов [23], який згодом став генерал-лейтенантом танкових військ.

Ці постаті спричинилися до організації мотопіхоти в СРСР. Але певною мірою завдяки наполегливості К. Б. Калиновського в 1930 р. була сформована 1-а механізована бригада. До її складу входило 60 танків МС-1, 32 танкетки, 10 гарматних бронеавтомобілів БА-27. Уже в 1931 р. організацію бригади, яка отримала ім'я К. Б. Калиновського, було змінено за результатами маневрів в Україні й Білорусії. У її складі вже було 119 танків (у т.ч. 35 нових танків БТ-2).

11 березня 1932 р. розпочали організацію механізованих корпусів. До складу корпусу були включені дві механізовані бригади, стрілецько-кулеметна бригада, розвідувальний, хімічний, саперний батальйон, батальйон зв'язку, зенітно-артилерійський дивізіон, рота регулювання й технічна база. Кожна механізована бригада включала чотири танкових батальйони, стрілецько-кулеметний батальйон, дивізіон самохідної артилерії (75-міліметрові гармати на шасі танка Т-26), саперний батальйон, розвідувальну роту та хімічну роту. Усього ж за штатом бригада мала у своєму складі 178 танків Т-26, 32 танки БТ-2, 91 танкетку Т-27, 48 бронемашин, 46 артилерійських установок, 39 гармат калібру 76 мм, 7 зенітних кулеметів і більше 600 автомобілів різних типів [24]. Стрілецько-кулеметні бригади та стрілецько-кулеметні батальйони на автомобілях, включені до складу механізованих корпусів і бригад, були першою мотопіхотою в СРСР. Причому від 1932 р. ці війська вже розвивалися далі, змінюючи та вдосконалюючи свою структуру.

Однак перші мотопіхотні підрозділи були створені все ж в Англії. У 1927 р. полковнику Д. Фуллеру вдалося створити й отримати під своє командування першу у світі танкову бригаду, у якій були механізовані всі підрозділи. Це було перше у світі практично повністю

моторизоване мобільне з'єднання, яке включало легкі й середні танки, мотопіхоту (частково на бронемашинках), артилерію на механізованій тязі, підрозділи саперів і зв'язку на бронемашинках. У 1929 р. було організовано дві експериментальні бригади в складі трьох батальйонів на вантажівках, батальйону легких танків і мінометної роти. Маневри за участю цих з'єднань показали, що піхота затримує просування танків на оперативному просторі. Подальші пошуки в цьому напрямку були раптово зупинені. У 1929 р. у Генштабі пересилили противники моторизації армії - окрему експериментальну танкову бригаду розформували. Полковника Д. Фуллера звільнили з армії з половинною пенсією, а інших прихильників нововведень суворо покарали. Лише 1934 р. в Англії була наново сформована бригада мотопіхоти в складі трьох батальйонів на автомобілях, яка ввійшла до складу експериментальної механізованої дивізії [25].

Французи старанням дивізійного генерала Е. А. Думенка (1880-1948) у 1931 р. моторизували дві кавалерійські дивізії, а потім ще декілька. Але в цих моторизованих дивізіях була мізерна кількість мотопіхоти. Із трьох бригад дві залишалися кавалерійськими, третя механізована бригада мала в складі бронеполк (2 ескадрони мотоциклістів і 4 ескадрони бронемашин трьох типів) та моторизований драгунський полк (батальйон на гусеничних машинах і 2 батальйони на вантажівках). Від такої структури швидко відмовилися, і в 1933 р. з'явилася легка механізована дивізія в складі танкової й моторизованої бригади, легкого розвідувального полку, трьох дивізіонів артилерії, саперного батальйону та служб забезпечення. Моторизована бригада включала два моторизовані драгунські полки по два батальйони на автомобілях [7].

Американці мали на кінець 1918 р. свій танковий корпус із трьох бригад чисельністю понад 20 тис. Але вони не встигли його використати, і в 1919 р. військово-міністерство США вирішило, що танкова служба повинна знаходитися під контролем піхотного командування. Генерал Першінг пішов далі, і в 1920 р. танковий корпус було розформовано, батальйони також розформували до рот, які були додані по одній на піхотну дивізію. Командир корпусу Рокенбах був понижений у чині до полковника. Він дочекався свого генеральського звання й вийшов у відставку в 1933 р., коли танкові війська почали відроджувати. Інші офіцери, такі як Д. Ейзенхауер, Д. Патон та С. Бретта, покинули танкову службу взагалі. Д. Патон повернувся до неї лише після повторного відродження танкових військ під час війни [26].

У 1928 р. було створене експериментальне механізоване з'єднання, куди зібрали різномірні зношені машини. У 1930 р. була створена механізована бригада. Механізована бригада 1930 р. мала штаб, батальйон легких танків, два піхотних механізованих батальйони, батальйон польової артилерії, інженерну роту й санітарний підрозділ. Усього близько 2000 осіб. Командував нею командир 12-ї кавалерійської бригади полковник Ван Воорхіс, якого пізніше назвали "дідусем танків". Він став генерал-лейтенантом і доклав багато зусиль, щоб зламати опір власного вищого командування [27]. Зробити це було нелегко. Механізовану бригаду розпустили вже в 1931 р. Але на її базі з 1933 р. почала розвиватися механізована кавалерія. 1-й кавалерійський полк став називатися механізований і поступово був розгорнений у 7-у механізовану ка-

валерійську бригаду, очолену Едною Романца Чаффі, видатним кавалеристом часів Першої світової війни, який блискуче довів потребу в мобільних мотомеханізованих військах. На початок Першої світової війни 7-а кавалерійська бригада мала два механізовані кавалерійські полки (112 танків), полк 75-міліметрових гаубиць на механічній тязі (16 одиниць) та служби забезпечення [27]. Мотопіхоти в її складі не було.

В інших країнах, включаючи Німеччину та Італію, мотопіхота з'явилася лише в другій половині 30-х років.

Висновки

Таким чином, можна констатувати, що, незважаючи на потребу в мотопіхоті, яку продемонстрували битви за участю танків на полях Першої світової війни, та аргументовані виклади військових теоретиків, її народження відбулося в кінці 20-х - на початку 30-х рр. ХХ ст. майже одночасно в ряді країн: Англії, СРСР, Франції та США (в останній у вигляді короткотривалого експерименту). Пріоритет появи мотопіхоти належить Англії, але тільки в СРСР після праць К. Б. Калиновського та інших військових теоретиків від теоретичних пошуків перейшли в практичну площину формування окремого роду сухопутних сил.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Gorlitz W. Die deutsche Generalstab / W. Gorlitz. - Frankfurt, 1950. - S. 12-13; Sheppard E. W. A Short History of the British Army / E. W. Sheppard. - London, 1951. - P. 17; Морз Ф. М. Методы исследования операций / Ф. М. Морз, Д. Е. Кимбелл. - Москва, 1956. - С. 19-21.
2. Зайончковский А. М. Первая мировая война / А. М. Зайончковский. - СПб., 2002. - С. 222-224.
3. Tuchmann B. The Guns of August / B. Tuchmann. - London, 1994. - P. 396-434.
4. Young S. P. History of the British Army / S. Young, J. Lawford. - New York, 1970. - P. 23.
5. Suinton E. D. Eye-witness / E. D. Suinton. - London, 1932. - P. 25.
6. Нилланс Р. Генералы великой войны. Западный фронт 1914-1918 / Р. Нилланс. - Москва, 2005. - С. 521.
7. Буше Ж. Бронетанковое оружие в войне / Ж. Буше. - Москва, 1956. - С. 40-52.
8. Лиддел-Гарт Б. Правда о войне 1914-1918 гг. / Б. Лиддел-Гарт. - Москва, 1935. - С. 125-126.

9. Фуллер Д. Танки в великой войне 1914-1918 гг. / Д. Фуллер. - Москва, 1923. - С. 237-239.

10. Мартель Г. К. Британские образцы танков / Г. К. Мартель // Военный зарубежник. - 1937. - № 7. - С. 43-46. - (Ідеї використання мотопіхоти в англійській військовій пресі майор Мартель вперше опублікував ще у 1924 р.)

11. Liddell H. B. Paris, or the future of war / H. B. Liddell. - London, 1925; The remarking of modern armies. - London, 1927; Лиддел-Гарт Б. Новые пути современных армий / Б. Лиддел-Гарт. - Москва, 1930. - С. 57-81.

12. Митчелл Ф. Танки на войне. История развития танков в мировой войне 1914-1918 гг. / Ф. Митчелл. - Москва, 1935. - С. 91-97.

13. Charles de Gaulle. Vers l'armee de metrier / Charles de Gaulle. - Paris, 1934. - P. 148; Шарль де Голль. Профессиональная армия / Шарль де Голль. - Москва, 1935. - С. 43-78.

14. Эмансбергер Л. Танковая война / Л. Эмансбергер. - Москва, 1938. - С. 114.

15. Сикорский В. Будущая война. Ее возможности, характер и связанные с ними проблемы обороны страны / В. Сикорский. - Москва, 1936. - С. 72.

16. Сект Х. фон. Оборона страны / Х. фон Сект. - Москва, 1931. - С. 123.

17. Гудериан Г. Бронетанковые войска и их взаимодействие с другими родами войск / Г. Гудериан. - Москва, 1940. - С. 143-146.

18. Чернецкий Е. Правобережный гербовник / Е. Чернецкий. - Біла Церква, 2006. - Т. 1. - С. 57.

19. Миронов Г. К. Б. Калиновский // Герои гражданской войны / Г. Миронов. - Москва, 1963. - С. 42-48.

20. Вопросы стратегии и оперативного искусства в советских военных трудах (1917-1940 гг.). - Москва, 1965. - С. 558.

21. Калиновский К. Б. Проблема моторизации и механизации современных армий / К. Б. Калиновский // Записки Коммунистической Академии : труды Военной секции. - Москва, 1931. - Т. 3. - С. 27-64.

22. Амосов С. Н. Тактика мотомехсоединений / С. Н. Амосов. - Москва, 1932. - С. 37; Ротмистров П. А. Время и танки / П. А. Ротмистров. - Москва, 1972. - С. 97-105;

23. Сухов И. П. Танки в современной войне / И. П. Сухов. - Москва, 1940. - С. 37-60.

24. Дриг Е. Механизированные корпуса РККА в бою / Е. Дриг. - Москва, 2005. - С. 9-10.

25. Robertson E. The Origin of the Second World War / E. Robertson. - London, 1970. - P. 88-119.

26. Forty G. World War Two tanks / G. Forty. - Boston, 1998. - P. 34-36.

27. Бронетанковые войска армии США : [сборник статей из американских военных журналов]. - Москва, 1956. - С. 71-81.

O. Yurchuk

MOTORIZED FORCES: HISTORY OF ORIGIN AND DEVELOPMENT

Reasons, time and circumstances of appearance of motorized infantry troops, are examined in the article, their initial structure and organization. An attempt to decide the problem of priority of appearance of the motorized infantry is carried out.

Key words: motorized infantry, troops are motorized, motorized forces, tank.

© О. Юрчук
Надійшла до редакції 11.05.2010

№ 3 (103) травень-червень 2010 р.